

Azok az információk, amelyek az emberi jogokra vonatkozó szerződések végrehajtásának figyelemmel kísérésére létrehozott bizottságokra, így különösen az Emberi Jogi Bizottságra (Human Rights Committee) vagy a Gyermek Jogainak Bizottságára vonatkoznak, a „Conventional mechanisms” tárgykörében szerezhethők meg. Az adatbázisból visszakereshetők többek között a szerződésben részt vevő államok bizottságokhoz küldött jelentései, vagy az említett bizottságok ezekre vonatkozó értékelő megállapításai. Az Emberi Jogok Bizottsága számos vizsgáló és nyilvánosságra hozó eljárást alakított ki az emberi jogok érvényesülése szempontjából különösen figyelmet érdemlő országok és területek helyzetéről (Country mechanisms), valamint az emberi jogok világmére-

tű megsértéseinek jellegzetes megnyilvánulásairól (Thematic mechanisms). Mindezekre a mechanizmusokra vonatkozó adatok megtalálhatóak az *Extra-conventional mechanisms* almenüben (pl. a Kongói Demokratikus Köztársaság – korábban Zaire – emberi jogi helyzetéről szóló külön előadói jelentés).

A webhely alkotói és karbantartói az állandó tökéletesítés érdekében örömmel látnak minden olyan javaslatot, amely munkájukban hasznos szerepet játszhat. Ennek érdekében létesített speciális e-mail címük: webadmin.hchr@unog.ch.

Ádám Antalné
(Janus Pannonius Tudományegyetem
ÁJTK Könyvtár)

Információs társadalom és a könyvtár jövője

Az új feltételek között a társadalmi fejlődés legfontosabb tényezője világszerte az információ lett. Az ún. *információs társadalom* az információs technológiák és a távközlés viharos fejlődésének köszönhetően napjainkban már-már valóságnak mondható. Így az IFLA indította mozgalom az információk egyetemes hozzáféréséről tulajdonképpen a beteljesülés előtt áll.

Az információs társadalom globális természetű. Sokan éppen emiatt ódzkodnak tőle, mondván: elvész benne a nemzeti és kulturális identitás, beleértve az egyes nyelveket is. Ámde az információs társadalom, miközben egyfelől valóban az ismeretek és a kultúrák egymásba olvadását idézi elő, másfelől azonban mindenki számára garantálja a több szabadságot, jogot és lehetőséget.

A fentieknek megfelelően: nincs semmiféle műszaki–technológiai akadálya annak, hogy megszűljen a *globális információs infrastruktúra*, hacsak az nem, hogy legelőbb a nemzeti információs infrastruktúráknak kell kialakulniuk, mégpedig a későbbi integrációt biztosító közös elvek és szabályok alapján.

Manapság már nem szorul bizonygatásra, hogy az információellátásnak az a paradigmája, amely kizárólag papíralapú dokumentumokra bázírozódott, elöregedett, s helyébe a legkülönfélébb információk elektronikus úton történő eljuttatásának, korlátlan számban való kinyomtatásának és az Internet segítségével e műveletek elvégzése „bármikoriságának” és „akárhollétének” paradigmája lépett, ami az információs szupersztráda paradigmájának is nevezhető.

Az adekvát telekommunikációs infrastruktúra és az információkészletek, illetve intézményeik (könyvtárak, archívumok, információs központok)

szerves egyesülését dokumentáló szupersztráda jelentősége legalább akkora, mint a könyvnyomtatás feltalálásáé.

Az információs szupersztráda nem tud megenni a nagykönyvtárak nélkül, amelyek hagyományos központjai az információkészletek gyarapításának, őrzésének és használatásának. Sajnos azonban ezek a könyvtárak felszereltségüknél fogva elmaradnak mind a műszaki–technológiai lehetőségektől, mind a társadalmi szükségletek kielégítésétől. Még mindig nagyrészt a papíralapú dokumentumok gyűjtésére–őrzésére koncentrálnak, s legtöbbször nem a keresett információt tudják szolgáltatni, hanem csak azt a dokumentumot, amelyben az adott információ benne lehet.

Ennek az elmaradásnak a felszámolása csak a legkorszerűbb információs technológia tömeges meghonosításától és az információkészletek hálózati integrációjától várható.

De milyennek kell lennie a *jövő könyvtárának*? Mindenekelőtt – a társadalmi–gazdasági rangtól és a lakóhelytől függetlenül – szabad hozzáférést kell biztosítani az információkhoz. Ezenkívül: a globális és a nemzeti információs rendszer tagjaként lehetőséget kell kínálnia az információk iránti igények kielégítéséhez, mégpedig tetszőleges forrásból és időbeli, térbeli és egyéb szempontú korlátozások nélkül. Aztán: jól kell ismernie saját állományát, és hatékonyan tükröztetnie annak tartalmát. Végül: az „örökkévalóság” igényével meg kell őriznie a különös kulturális és történeti értékű dokumentumokat, mégpedig korántsem csak konzerválással, hanem digitalizálással is, hogy ezáltal a szóban forgó dokumentumok „határok nélkül” hozzáférhetővé váljanak.

A fentiekből következően a jövő könyvtára mind nagyobb arányban fog digitalizált dokumentumokat közönsége rendelkezésére bocsátani. Oroszországban az Orosz Állami Könyvtár látott neki a szóban forgó fejleményeket elősegítő projekt megvalósításához az UNESCO közreműködését is igénybe véve.

IERŠOVA, T. V.–MOHLOV, Ű. E.: *Informacionnoe obšestvo is buduše biblioteki. = Naučnye i tehničeskije biblioteki, 1. ser. 1. sz. 1998. p. 38–40./*

(Futala Tibor)

Az információs társadalom előfeltételei Oroszországban

Miközben az USA-ban, Japánban és Nyugat-Európában kéznyszerűsége van az információs társadalom, az Oroszországi Föderáció e tekintetben nemcsak tőlük marad el, hanem az utóbbi időben gyors fejlődést produkáló egyéb államoktól is. Egy amerikai felmérés szerint az ország a személyi számítógépi ellátottságot illetően egy százas listában középtájt helyezkedik el, ami bizony nem valami büszkélkedésre méltó tény.

Ideje volna felzárkózni. Ennek előfeltételei az alábbiak:

- létre kell hozni a korszerű információs infrastruktúrát;
- széles körben kell meghonosítani és használni a korszerű információs technológiákat;
- biztosítani kell a szabad információáramlást;
- az információs termékek és szolgáltatások számára meg kell teremteni a civilizált piacot;
- meg kell valósítani a világ információs terébe történő szerves belépést.

Mindez állami információs politika után kiált. Egyelőre azonban nincs ilyen politika, pontosabban szólva: bizonyos elemei azért kialakultak, beleértve ebbe a szükséges intézményeket is. Így: az Állami Dumában információpolitikai és távközlési bizottság működik, az elnöknek ezekre a kérdésekre tanácsadó testülete van, a végrehajtás vonalán pedig a Távközlési Minisztérium és az Állami Információpolitikai és Távközlési Bizottság Roskominform nevű szervezete az illetékes.

Viták folynak abban a kérdésben, hogy az információs társadalom kialakításában mennyi szerepe legyen az államnak. A technokraták a „laissez faire, laissez passer” álláspontján vannak, s a minimális állami szerepvállalásra esküsznek. Mások – őket lehet ideológusoknak nevezni – azt tartják, hogy az áttérésnek vannak társadalmi – felkészítési – feltételei is, a piac önmagában nem tud mindent megoldani. A technokrata álláspont a fejlődő országokra jellemző, az ideológusi a fejlettekre és a legutóbbi időkben iparosodottakra. A bölcs állami közreműködés szükséges voltáról az utóbbiak vélekednek helytállóan.

Az előfeltételek teljesítését célszerű törvényi-jogszabályi medrekbe terelni. A jogszabályozási folyamat máris elindult, s kétségtelenül tekintélyes eredményeket ért el. Így az ország törvényei sorá-

ban ott található az információs-informatizációs-információvédelmi, távközlési, nemzetközi cserében való részvételi, program- és adatbázis-védelmi, tömegközlési, szerzői jogi, levéltári, állami titokvédelmi, könyvtárügyi stb. törvény, a polgárjogi, büntetőjogi és szabálysértési kódex.

A fenti sorból egyelőre hiányoznak azok a törvények, amelyek az információhoz való szabad hozzáférést, a bizalmas információk jogi védelmét, a magán-adatvédelmet, illetve a hazug, rosszakaratú és káros információk tiltását szabályoznák. E hiányosságok pótlására több mint egy tucat új törvény van előkészületben. Több korábban hozott törvényt kell – a jogviszonyok fejlődésének következtében – kisebb-nagyobb részben módosítani.

Sajnos, az elfogadott és hatályos törvények gyengén „dolgoznak”, azaz nem nagyon tartják be őket. Sok helyütt – törvény ide vagy oda – megint az „egy akarat” érvényesül. (Vö. a Sztálin-kantáta szövegével. – A referáló megjegyzése „ad usum Delphini”.) Emiatt szükség van a lakosság jogi kultúrájának növelésére, a jogvédő szervek továbbképzésére, bizonyos jogszabályok módosítására, az állampolgárok jogi-normatív információkhoz való hozzáféréseinek biztosítására.

Mivel Oroszországban az információs társadalom csak demokratikus lehet, az informálódás szabadságát úgy kell értelmezni, hogy e fogalomba teljes mértékben beleférjenek a „nem szentesített”, az ellenzéki, a „másként gondolkodó” információk is. Ezt a közkönyvtárak (nyilvános könyvtárak) gyűjtőkörének illetően információk beszerzésére való kiszélesítésével, illetve e könyvtárak senkit olvasmányában semmivel nem korlátozó működése révén lehet – és: kell – elérni. E tekintetben a köztársasági rangú könyvtáraknak kell az élen járniuk.

Nem kevésbé érintettek az elektronikus tömegközlési hálózatok. Esetükben „elemien fontos, hogy a kisebbségnek is legyen információs ablaka, ám egységes demokratikus információs térben”.

IKRISTAL'NYJ, B. V.: *Voprosy postroeniâ v Rossii informacionnogo obšestva. = Naučno-tehničeskaja Informaciâ, 1. széria, 10. sz. 1997. p. 5–7./*

(Futala Tibor)